

Kırsal alanların karakteristiği ve önemi

Kırsal Alan Ayrımında Kullanılan Ölçütler

Kırsal Alan Ayrımında Kullanılan Ölçütler

Tüm dünya ülkelerinde çeşitli bilim insanları ve uzman yöneticiler kır-kent ayrımı için kendi ülke koşullarına uygun ölçütler bulmaya çalışmışlardır.

İlk bakışta gereksiz bir bilimsel çaba gibi gözüken bu durum, esasında yönetsel ve sosyal politika (*bölge planlaması, köy kalkınması*) açısından büyük önem taşımaktadır.

Kırsal ve kentsel alan ayrımında çeşitli ölçütlere yer verilmekle birlikte, genel olarak bu amaç için gözönüne alınan kriterler şunlardır:

Kırsal ve kentsel alan ayırımıındaki ölçütler

Nüfus büyüklüğü

İdari statü

Hizmetlerin ve diğere fonksiyonların sayısı ve boyutları

Tarımla uğraşan nüfusun oranı

Yapıların yoğunluğu

Yapıların biçimi

Yerleşme yerinin atmosferi ya da yerleşmeye ilişkin hissedilen duygu

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler: Nüfus

Kır ve kent yerleşmeleri arasındaki ayırım görece bir ayırımdır; kır halkıyla kent sakinini birbirinden ayıran keskin bir çizgi yoktur. Büyüklük bakımından bir ülkede köy olarak nitelenen bir yerleşme bir başka ülkede kasaba, bir başkasında ise kent olarak kabul edilebilmektedir. Bu bakımdan, yerleşme tipleri arasında nüfus büyüklüğü sınırıyla ilgili uluslar arası bir anlaşmaya varılamamıştır. Kimi ülkede 1.000 ya da 2.000 nüfuslu bir yerleşme kent sayılırken, kiminde de bir yerleşmenin kent sayılabilmesi için 20.000'den çok nüfuslu olması gerekmektedir. En geleneksel ayırım, kırsal yerleşmelerde halkın geçimini doğrudan topraktan—yani primer üretimle— kazanmakta olmasına karşılık, kentsel yerleşmelerdekilerin genellikle sekonder ve tersiyer faaliyetlerle uğraşmalarına göre yapılandır. Bu ayırım bile günümüzde iyice zayıflamıştır.

Kırsal ve kentsel alan ayırımıındaki ölçütler: Nüfus

Çünkü, tarımın özellikle gelişmiş Batı toplumlarında sürdürülen ticari biçimi artık kırsal yapıyı yansıtmaktan öteye geçmiş, aynen endüstri, turizm ve benzeri gibi insanların çağdaş uğraşlarından birisi haline gelmiştir. Tarımla uğraşanlar da artık köylü değil, kentli yaşam tarzını sürdüren birer iş insanıdır. Bu bağlamda, içinde yaşanılan yerleşmelere kırsal demek , biraz önce de değinildiği gibi, mümkün değildir. Örneğin, kent için 1.000 nüfusun sınır alındığı Avustralya'da 50'nin biraz üzerinde nüfusa sahip bağımsız *“hamlet”*lerin hiçbir yönetim fonksiyonları olmamasına ve biraraya toplanmış birkaç binanın ancak biraz ötesi bir büyüklüğe gitmelerine rağmen, kendisini *“kentli”* gibi hisseden insanlar tarafından yerleşilmiş olmaları yüzünden, kent sayılıp sayılamayacakları sorunu ve sorusu hep ortaya çıkmıştır.

Kırsal ve kentsel alan ayırımıdaki ölçütler: Nüfus

Bununla birlikte, kabaca küresel bir değerlendirmeye gidilirse, kentleşmenin günümüzdeki yüksek hızına rağmen, dünyanın pek çok yerinde halen milyarlarca insanın kırsal alanlarda ve köylerde yaşadıkları görülmektedir. Hatta Birleşmiş Milletlerin tahminine göre 2000-2030 yılları arasında da dünya kırsal nüfusu 3.2 ile 3.3 milyar arasında bir düzeyde kalmaya devam edecektir. Bu kırsal nüfus miktarı içinde, gelecekte de sürdürülecek en büyük pay Asya kıtasınındır. Halen bu kıtada 2.3 milyar kişi kırlarda yaşamakta ve kırsal faaliyetlerle uğraşmaktadır. Afrika'da 487 milyon kişi kırlarda yaşarken, bu miktarın artarak 640 milyona çıkması beklenmektedir. Buna karşılık, diğer kıtalarda kırsal nüfus artışı azalmıştır ve böyle de devam etmesi beklenmektedir.

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler: Nüfus

Tek tek konutların amaçlı olarak biraraya geldiği, evlerin ve konut olmayan yapıların birarada örgütlendiği yerleşmeler çeşitli tiplerdedir. Bunların, bir düzine kadar bina içeren en küçüklerine çeşitli ülkelerde “hamlet” denilir.

Toplu yerleşmelerin en büyüğü de, doğal olarak kentlerdir. Ancak kırsal karakterli olan toplu yerleşmelerin en büyüğünü köyler oluşturur.

Yukarıda da açıklandığı gibi, köyün tanımını yapmak da aslında o kadar kolay değildir. Herkesin yüksek binaların ya da ticari yatırımların olmadığı, küçük bir yerleşme olarak algıladığı bir *köy* imajı olmakla birlikte, kesin tanım yapmak güçtür.

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler: Nüfus

Nüfus ele alındığında, köy için en üst sınırın ne olacağı ve hangi nüfustan sonra köyün kasaba sayılacağı gibi sorular ortaya çıkar. Örneğin Kanada'da köy için yasal nüfus sınırı 1.000 iken, A.B.D.'nde 2.500'dür. Ülkemizde 2.000 nüfusa kadar olan yerleşmeler köy sayılırken, Hindistan'da 5.000 nüfusa kadar olanlar resmen köy kabul edilirler. Japonya'da ise bir yerleşmenin nüfusu 30.000'i aşınca kadar ona *“kent”* denilemez. Bu bakımdan, bir standartlaştırmaya gidilemediği için, *“kırsal”* ile *“kentsel”* nüfusların uluslar arası karşılaştırmasını yapmak hemen hemen olanaksızdır. Bununla birlikte, değişik ülkeler kır ve kent ayırımında kendi koşullarına göre nüfus bakımından eşik değerler belirlemişlerdir. Seçilmiş bazı ülkelerin kır-kent ayırımındaki eşik değerlerine ilişkin veriler aşağıda yer almaktadır.

Nüfus Miktarına Göre Çeşitli Ülkelerde Köy-Kent Ayrımındaki Eşik Değerler

Seçilmiş Bazı Ülkeler	Nüfus
Kongo	100
İzlanda	200
Danimarka	250
Güney Afrika Cumhuriyeti	500
Kanada, Brezilya, İsveç	1.000
İrlanda, Panama, Kolombiya	1.500
Zaire, Küba, Bolivya, Türkiye, Etyopya, Liberya, İsrail	2.000
A.B.D., Meksika, Portekiz, Venezuela	2.500
Yunanistan, Gana, İran, Hindistan, Sudan	5.000
İtalya, İspanya, Japonya	10.000
Hollanda	20.000

Kaynak: Soysal, 1998: 18; Hill, 2003:3.

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler: Nüfus

Çizelgede de görüldüğü gibi, bazı ülkelerde 100 nüfuslu bir yerleşim yeri köy sayılırken kimilerinde de 10.000 ya da 20.000 ve altındaki nüfuslu yerler köy olarak tanımlanmaktadır. Bu durum her ülkenin kendi coğrafi, sosyo-ekonomik, politik ve yönetsel koşullarına uygun nüfus ölçütleri kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de bugün köy-kent ayırımı 1924 tarihli Köy Kanununa göre yapılmaktadır. Yasanın 1. maddesi, nüfusu 2.000’e kadar olan yerleşmeleri “köy”, 2.000-20.000 arasında olanlara “kasaba” ve nüfusu 20.000 den yukarı olan yerleşmelere de “şehir” denir hükmünü koymuştur.

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler: Nüfus

Bunun yanında ülkemizde 2.000 nüfus ölçüsü “*resmen*” yürürlükte olmakla beraber, köy-kent ayrımı için bazı coğrafyacılarca 3.000 (B.Darkot); 5.000 ve 10.000 (E.Tümertekin; M.Emirođlu), TÜİK ve DPT gibi kamu kuruluşları yayınlarında ise 20.000 nüfus sınırının da kullanıldığı görölmektedir. Bu anlamda kırsal alan ayırımında yasanın öngördüğü 2.000 nüfus sınırı pratikte geçerliliğini yitirmiştir.

Kırsal ve kentsel alan ayırımıındaki ölçütler

Nüfus büyüklüğü

İdari statü

Hizmetlerin ve diğere fonksiyonların sayısı ve boyutları

Tarımla uğraşan nüfusun oranı

Yapıların yoğunluğu

Yapıların biçimi

Yerleşme yerinin atmosferi ya da yerleşmeye ilişkin hissedilen duygu

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler: *İdari statü*

İdare Hukuku esaslarına göre yapılan bu ayırım, ülkenin kimi bölgeleri de kırsal alan olarak tanımlanmaktadır. Daha açık bir deyişle il, ilçe ve bucak gibi yönetsel bir yer olma fonksiyonu bulunmayan yerleşmeler köy olarak sayılmaktadır.

İdari statüye göre kırsal-kentsel alan ayrımı çok eski bir sınıflandırma yöntemidir. Bu yöntem İngiltere, Kanada, Danimarka, Norveç, Bulgaristan, Brezilya vb. ülkelerde bugün de kullanılmaktadır.

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler

Nüfus büyüklüğü

İdari statü

Hizmetlerin ve diğer fonksiyonların sayısı ve boyutları

Tarımla uğraşan nüfusun oranı

Yapıların yoğunluğu

Yapıların biçimi

Yerleşme yerinin atmosferi ya da yerleşmeye ilişkin hissedilen duygu

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler: *İşyeri Yoğunluğu*

İşyeri yoğunluğuna göre kır-kent sınırlarının belirlenmeye çalışılması oldukça yeni bir yöntemdir. Burada konut yoğunluğu gibi, işyeri yoğunluğunun da kırsal alan ayırımı için ölçüt olabileceği görüşü kabul edilmiştir.

İşyeri yoğunluğu 1 km² ye düşen işyeri ya da çalışan nüfus sayısı ile gösterilmekte ve tarım bölgeleri (köyler) endüstri bölgelerinden (kentler) işyeri yoğunluğunun azlığı ile ayırtedilmektedir.

BAKKAL
SHOPPING

coop
marked

STOR PÅKJØP
- LITET PRIS!
30,-

Krydder Middag

Melert

Ost

Ferskvarer

KJØP PÅLEGG FOR HELE UKA

Gilde

Kuli

30% MINNRE SUKKER INGEN SØTSTOFF

DEMIRKAYA KÖYÜ
POSTAL TEŞEKLİ

**DEMİRKAZIK KÖYÜ
SOSYAL TESİSLERİ**

ÇOCUK
NİĞDE
Gençlik ve Spor Bakanlığı
Demirkazık Kampüsü

BAŞAK FIRINI
Geni: 0530 882 98 58 - 0539 482 47 34

UĞUR D
"Başarı i

Kümbet Pidesi
Taş Ekmeği
Ançala

UZUNDERE
PUSLU Bİ
ALABALIK ÇİFT

52 F

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler

Nüfus büyüklüğü

İdari statü

Hizmetlerin ve diğer fonksiyonların sayısı ve boyutları

Tarımla uğraşan nüfusun oranı

Yapıların yoğunluğu

Yapıların biçimi

Yerleşme yerinin atmosferi ya da yerleşmeye ilişkin hissedilen duygu

Kırsal ve kentsel alan ayırımındaki ölçütler: ***Tarımla uğraşan nüfusun oranı***

Bu ölçüte göre bir yerin kırsal alan olarak tanımlanabilmesi için, o yerleşme yeri içindeki tarımla uğraşanların payına bakılmaktadır. Örneğin nüfusun geçimini tarımdan sağlayan kısmının %50 ve daha yukarı oranda olması kırsal alan ayırımı için yeterli bulunmaktadır.

Kural olarak nüfus yoğunluğu düştükçe ve nüfus azaldıkça, geçimini tarımdan sağlayanların sayısı da artmaktadır. Bu nedenle geçimini tarımdan sağlayan nüfusun tarım oranının yüksek olduğu yerleşmelerin genellikle kırsal karakterde olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Kırsal ve kentsel alan ayırımıındaki ölçütler

Nüfus büyüklüğü

İdari statü

Hizmetlerin ve diğler fonksiyonların sayısı ve boyutları

Tarımla uğraşan nüfusun oranı

Yapıların yoğunluğu

Yapıların biçimi

Yerleşme yerinin atmosferi ya da yerleşmeye ilişkin hissedilen duygu

Kırsal ve kentsel alan ayırımıındaki ölçütler

Nüfus büyüklüğü

İdari statü

Hizmetlerin ve diğler fonksiyonların sayısı ve boyutları

Tarımla uğraşan nüfusun oranı

Yapıların yoğunluğu

Yapıların biçimi

Yerleşme yerinin atmosferi ya da yerleşmeye ilişkin hissedilen duygu

Kırsal ve kentsel alan ayırımıındaki ölçütler

Nüfus büyüklüğü

İdari statü

Hizmetlerin ve diğer fonksiyonların sayısı ve boyutları

Tarımla uğraşan nüfusun oranı

Yapıların yoğunluğu

Yapıların biçimi

Yerleşme yerinin atmosferi ya da yerleşmeye ilişkin hissedilen duygu

Kır yerleşmelerinin sınıflandırılması ve köyler

Köy Nedir?

Köylerin Sınıflandırılması

Köy Nedir?

Köylerin Sınıflandırılması

Köy (Al. Dorf; Fr., İng. Village; eski kelime: Kariye):

Yeri, biçimi, büyüklüğü, köy işleriyle belli olmuş bulunan kır kır yerleşmesidir.

Geniş anlamı ile çiftçilik işleri yanında köy ihtiyacını karşılayacak kadar başka işler de yapılmış olsa, ana çizgileri bakımından böyle bir yerleşme yeri yine köyden sayılır.

Bir bakıma, köy denildiği zaman yalnızca köy evlerinin başladığı ve bittiği yerler değil, bu yerleşme alanının ortasında veya bir kenarında bulunduğu geçinme ve yaşama alanı ile birlikte meydana getirdiği birlik köyün bütünü oluşturur.

Köylerin Sınıflandırılması

Tarım köyleri

- Tarla tarımı yapan köyler
- Bahçe tarımı yapan köyler

Hayvancı köyler

Madenci köyler

Balıkçı köyler

Oduncu köyler

İkamet köyleri

Pazar köyleri

Tarım Köyleri

Geçimini ağırlıklı olarak bitkisel üretimden, yani tahıl, sebze, meyve üretiminden sağlayan köylerdir. Bunlar içinde saban ve traktörün işlediği geniş toprakları olan köylere tarla tarımı yapan köyler de denir. Buralarda toprak bahçeci köylerin toprakları kadar pahalı sayılmaz ve geniş olur. Bu topraklarda hem tarla hem de otlak bulunur. Makineli tarım gelişmişse, ufak çapta araç onarma yerleri de bulunur.

Ana geçim kaynağı bahçecilik olan, sebze, meyve yetiştiren, bağcılık yapan köylerdir. Böyle yerlerde toprak verimli, çok değerli fakat dardır. Bu köylerin kimisi dağınık, kimisi de küme köy biçimindedir. Buralarda turunçgiller, sebze, çeşitli meyveler, zeytin gelir getiren ürünlerdir.

Hayvancı Köyler

Topraklarının çoğu otlak, çayır durumunda bulunan ve asıl geçim kaynağı hayvan yetiştirme olan köylerdir. Böyle köylerde tarla, bahçe de bulunur. Ancak bunlar geçimde geri kalır. Köyün biçimi üzerinde hayvan yetiştirmenin önemli yeri vardır. Böyle köylerde insan sayısı hayvan sayısından azdır.

Böyle köylerde hayvanları otlatmak amacıyla yaz otlığı durumunda olan yaylalara çıkıldığı gibi, yarı göçebeliği andıran durumlar da olur.

Madenci Köyler

Tarım köyleri en çok rastlanılan kırsal yerleşme türünü oluştururlarsa da, primer faaliyetlere dayanan başka köy türleri de vardır. Bunlardan birisi, madencilik yapılan yerlerde kurulmuş *madenci köyler*dir. Ekonomik olarak işletilebilir maden yatakları dünyanın çeşitli yerlerine dağıldığından, bunların çıkarılmaları için gerekli yerleşmelerin oluşturulması da bu tür yatakların kontrolü altındadır. Keza, maden yatağının büyüklüğü madencilerin yaşadıkları yerleşmenin büyüklüğünü de etkiler. Büyük ölçekli madencilik işletmeleri büyük kentsel yerleşmeleri bile destekleyebilir.

Balıkçı Köyler

Deniz, göl ya da ırmak kıyısında kurulmuş, başlıca geçim kaynağı balıkçılık olan köyledir. Bu tür köylerde evler, kıyı boyunca uzanır. Tarla, bahçe gibi ekilen, dikilen toprakları da bulunursa da bunlar geçimde az yer tutar.

Oduncu Köyler

Primer faaliyetlerle bağlantılı diğer köyler arasında *oduncu köyleri* de çok sık karşılaşılanlardandır. Ülkemizde *ormanıçi köyler* olarak da anılan bu tür köyler olarak da anılan bu tür köyler, odunun bol olduğu yerler ya da yakınında bulunurlar.

Kuzey Amerika'da, özellikle kuzeybatıda Pasifik kıyısında geçici olarak kurulan "*oduncu kampları*" da hamletler halinde bir yerleşme türü oluştururlar. Dünyanın her yerindeki devamlı oduncu köylerinde işgücünün büyük kısmı odunculuk faaliyetinde çalışır.

İkamet Köyleri

Diğer kırsal yerleşmeler ise daha çok hizmetlerle ilgili köylerdir; bunlarda tarım yer almaz. İdari köyler olarak da anılabilecek bu yerleşmeler, örneğin Avustralya, Kanada ve A.B.D.'nde, pek çok yerleşmenin kökenini oluşturmuştur. Ancak halen en çok rastlanan köyler arasında *ikamet köyleri* bulunmaktadır.

Esas olarak, yakındaki kentte çalışanların evlerini kapsayan bu yerleşmeler bir tür “*yatakhane*” fonksiyonu görürler. Ancak, bunlar gelişmekte olanlarda değil, gelişmiş ülkelerde görülen yerleşme türleridir.

Pazar Köyleri

Son bir kırsal yerleşme türü olarak da *Pazar köyleri* verilebilir. Bu tür köyler küçük oldukları için, kent ve kasabalara oranla az sayıda iş yatırımlarına sahiptir ve içerdikleri bazı hizmetler (bakkal, manav, benzin istasyonu vb. gibi) köy sakinleri ve çevrede yaşayanlar için büyük önem taşır. Ayrıca, bazılarında göre, pek çok askeri üs, hapishaneler vb. de köy büyüklüğünde yerleşmeler halindedir ve kırsal yerleşmeler içinde sayılırlar.

Kaynakça

- AYSAN, A.F., DUMLUDAĞ, D. (Eds.) 2014. Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar, İmge Kitabevi, Ankara.
- BAKIRCI, M. 2007. Kırsal Kalkınma: Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- CEYLAN, S. 2019. Kırsal Alanların Yeniden Yapılanmasında İkinci Konutların Etkisi: Pelitköy (Burhaniye) Örneği, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı, Doktora Tezi (Yayımlanmamış), Ankara.
- GERAY, C. 2011. *Kırsal Gelişme Politikaları*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- GİRGİN, İ. 2008. *Kırsal Altyapı*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No:1562, Ankara.
- GÜNAYDIN, G. 2010. Tarım ve Kırsallıkta Dönüşüm: Politika Transferi Süreci/AB ve Türkiye, Tan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- HILL, M. 2003. *Rural Settlement and The Urban Impact on the Countryside*. Hodder & Stoughton, London.
- MORRIS, J., BAILEY, A., TURNER, R.K., BATEMAN, I.J. (eds). 2001. *Rural Planning and Management*. Edward Elgar Publishing, Glos, UK.
- MOSELEY, M. 2003. *Rural Development: Principles and Practice*. Sage Publications.
- SHEPHERD, A. 1998. *Sustainable Rural Development*. Palgrave, New York.
- SINGH, S. & SINHA. S.P. *Strategies for Sustainable Rural Development*. Deep&Deep, New Delhi.

Kaynakça

- TEKELİ, İ. 2011. *Anadolu'da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihleri*, Tarih ve Yurt Vakfı yayınları, İstanbul.
- TEKELİ, İ. 2016. *Dünyada ve Türkiye'de Kent-Kır Karşılığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*, İdealkent Yayınları, Ankara.
- TOLUN-DENKER, B. 1977. *Yerleşme Coğrafyası: Kır Yerleşmeleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2275, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:98, İstanbul.
- TUNÇDİLEK, N. 1978. *Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları*, İstanbul Üniversitesi yayınları No:2364, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E. 2015. *Ekonomik Coğrafya: Kalkınma ve Küreselleşme*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E. ÖZGÜÇ, N. 2015. *Beşeri Coğrafya – İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- TÜRKİYE ÇEVRE VAKFI. 1997. *Türkiye'nin Tarım Politikası ve Çevre*. Ankara.
- TÜRKİYE İŞ BANKASI. 1999. *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, İstanbul.
- WOODS, M. 2005. *Rural Geography*, SAGE, London.